

Vurdering for planlegging

Av Trude Alfsvåg og Ella M. C. Idsøe

Begrepet *vurdering for planlegging* sikter til en form for vurdering som har som mål å finne ut hva eleven vet, forstår og kan *før* undervisningen om et tema starter, slik at læreren kan planlegge differensiert undervisning og aktiviteter tilpasset elevens nivå. Å *førvurdere* er et helt avgjørende steg i planleggingen av undervisning for å ivareta elevenes læringsbehov.

Tilpasset opplæring forutsetter kjennskap til eleven

Undersøkelser viser at lærere har kommet langt når det gjelder å bruke nasjonale og kommunale verktøy for å avdekke sterke og svake sider hos elevene i basisfagene. Samtidig peker de samme undersøkelsene på at lærere ikke alltid har et like godt gjennomtenkt forhold til bruk av kartlegging som et verktøy til å identifisere elevenes tilpasningsbehov. Lærerne uttrykker at de i middels grad kartlegger elevenes forkunnskaper før de introduserer et nytt undervisningstema, og at den kunnskapen de skaffer seg brukes i begrenset grad i planlegging av undervisning (Buli-Holmberg & Nilsen, 2011). Fordelen med å bruke *førvurderinger* som et differensieringsverktøy er at den informasjonen læreren får i denne *før*-fasen, kan være med å danne et godt grunnlag for å planlegge tilpasning av undervisningen til elevens faktiske faglige nivå.

Uten en *førvurdering* av eleven, skjer planlegging gjerne på bakgrunn av lærerens erfaringer og antakelser samt med støtte i lærebokveiledninger. Det kan komme god undervisningsplanlegging også av et slikt grunnlag, men man risikerer likevel at elever som allerede har oppnådd målene for undervisningen, ikke oppdages. Dette kan føre til antagelser om at klassen for eksempel er fordelt på omtrent tre kunnskapsnivå, mens den faktisk fordeler seg over fire eller fem nivå. Slike nyanser vil kunne komme fram i en *førvurdering*.

Å få innsikt i elevens læringsbehov

Når en starter opp med en ny klasse eller gruppe, bør det gjennomføres en kartlegging av den enkelte eleven, gjerne i form av en *elevsamtale*. Hensikten er å lære eleven å kjenne, spesielt med tanke på leseferdigheter og leseinteresser. Læreren kan for eksempel gjennomføre et *leseintervju* (se vedlegg), som vil gi eleven mulighet til å formidle hvilken litteratur han liker å lese og hvordan han opplever sine egne leseferdigheter. Klassen kan også fylle ut en *interesseskala* (se vedlegg) som sier noe om hva slags litteratur den enkelte liker å lese. I tillegg kan elevene på tomannshånd med læreren eller ved hjelp av digitale ressurser bli bedt om å *lese høyt* slik at en kan observere leseferdighetene. Om elevsamtalen også blir gjennomført mot slutten av skoleåret, får læreren – og eleven – mulighet til å avdekke hvordan elevens selvoppfatninger knyttet til lesing eventuelt har endret seg. Sammen med andre vurderinger som er gjort i løpet av året, gir dette et grunnlag for læreren til å *gjøre tilpasninger til neste skoleår*.

Vurdering for planlegging handler om å undersøke elevene sine forkunnskaper, ferdigheter og interesser før man skal starte arbeidet med et nytt tema i undervisningen. *Førvurderingen* vil gi viktig

informasjon med tanke på å planlegge differensiert undervisning, og bør derfor gjennomføres ca. 1 - 2 uker før man skal starte opp med et nytt tema. En førvurdering bør være individuell slik at alle får en sjanse til å svare. Dette gir læreren anledning til å analysere hver elevs styrker og svakheter og deretter planlegge undervisning og aktiviteter som er tilpasset elevens nivå (Tomlinson, 2014).

Mange elever kan oppleve prestasjonsangst i vurderingssituasjoner, og det kan kanskje virke skummelt for noen om de skal bli «vurdert» før de har fått undervisning i et tema. Derfor er det viktig å trygge elevene på at en førvurdering er et hjelpemiddel for at læreren bedre skal kunne planlegge undervisningen sin. Ingen skal føle press eller nederlag ved vurdering for planlegging, og det er derfor helt avgjørende at skolen satser på å skape et godt lærings- og vurderingsmiljø hvor fokus er på å styrke elevens mestringsfølelse.

Førvurderinger kan ha som mål å undersøke hva elevene kan om et tema, hvordan eleven selv vurderer kunnskapen sin, avdekke misforståelser eller la elevene uttrykke foretrukne læringsmåter. Det er mange ulike metoder man kan ta i bruk for å innhente denne informasjonen. Førvurderinger kan for eksempel ha form som et blankt tankekart hvor eleven skal fylle inn all sin kunnskap om temaet, eller det kan være en liste med sentrale faglige begrep og uttrykk eleven skal forklare etter beste evne. En enklere versjon er å la elevene rangere sin kjennskap til faguttrykk ved å plassere seg på en skala, for eksempel: *1: Jeg har aldri hørt begrepet før. 2: Jeg har hørt begrepet, men kan ikke bruke det selv. 3: Jeg forstår begrepet og kan bruke det på fagrelevante måter* (Chapman & King, 2005). Om læreren antar at elevene har gode forkunnskaper om et tema, kan *tenkeskriving* være en effektiv metode for å få tilgang til elevenes kunnskaper. Dersom man derimot mistenker at elevene har få forkunnskaper, kan det være hensiktsmessig å bruke en forventningsguide med påstander om temaet som elevene kan si seg enige eller uenige i (Fuglestad, Hoem & Håland, 2017). Vurdering for planlegging er enkelt sagt enhver metode, strategi eller prosess som anvendes for å kartlegge elevens kunnskapsnivå og interesser knyttet til et tema før arbeidet med temaet begynner, og slik vurdering danner et grunnlag for planleggingen av tilpasningen av undervisningen til den enkelte elev.

Vurdering for planlegging må være knyttet til målene som er satt for undervisningen, det kan for eksempel være kompetansemål eller mål hentet fra verdigrunnet i læreplanen. Det er i lærerens interesse å finne ut hvor langt på vei elevene er i å nå målene allerede før oppstart med et nytt tema. Her vil det selvsagt være store forskjeller innad i en klasse og ut fra hvilke mål og tema klassen skal arbeide med. (Senere i pakken blir det presentert flere gode strategier til hvordan å differensiere undervisningen.)

Å arbeide *smartere*, ikke *hardere*

Vurdering for planlegging er et verktøy til å tilpasse opplæringen slik at elevene kan bli møtt der de er i læringsarbeidet. Undervisning som er tilpasset elevens mestringsnivå bidrar til at arbeidet med de enkelte kompetansemålene eller læringsmålene er passe utfordrende, noe som igjen er med på å skape engasjement for arbeid med oppgaven eller i faget. Førvurderinger kan være til hjelp om en vil sette sammen elevgrupper med utgangspunkt i samsvarende behov mellom elevene. Det handler også om å gjøre elevene bevisste på hva de allerede kan, samt hva de trenger å lære i forlengelsen av denne kunnskapen. Vurdering for planlegging er ikke bare noe som kommer elever med stort læringspotensial til gode. Førvurderinger kan for eksempel også avdekke faglige hull hos elever. I tillegg vil vurdering for planlegging muliggjøre en mer effektiv bruk av undervisningstiden, for gjennom god og tilpasset undervisningsplanlegging vil man skape engasjement og motivasjon for læringen.

Ved å identifisere elevenes styrker og utfordringer i forkant av et undervisningsopplegg kan lærere bruke vurdering for planlegging til å gi smart og effektiv undervisning.

- Buli-Holmberg, J. & Nilsen, S. (2011). Lærerrollen og kvaliteten på arbeidet med tilpasset opplæring og spesialundervisning. *Spesialpedagogikk*, 1, 14.
- Chapman, C., & King, R. (2005). *Differentiated assessment strategies: One tool doesn't fit all*: Corwin Press.
- Fuglestad, U. S., Hoem, T. F. & Håland, A. (2017). *God leseplanlegging*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Tomlinson, C. A. (2014). *Ledelse af differentieret undervisning : teori og praksis*. Frederikshavn: Dafolo.